

VIII.

A jó győzedelme.

Van a történelemben egy jelenet, hol az összes eddigi ellentétek összpontosulnak. Jézust megfeszítik két rabló között. Miért e mostoha sors? S mi vár még rájuk? A rablók külön osztályt képeznek. Gonoszságban fogantatnak, már bölcsőjükben durván bánnak velök, csalárdságban nőnek fel; kezeiket már jó korán vér fertőzteti, életök folytonos hadakozás, mulatságuk botrány és kaland s a végük . . .! Hát ezért születtek? Mielőtt világra jöttek volna, csak Isten gondolatában létezének. Így gondolta-e őket az Isten, elaljasodva, számkivetve, mint a társadalom ellenségeit, kik kigunyolják az ő szent fiát? Hát ezek már nem is az ő fiai? Nem volt-e velök valami különös szándéka? Valami, a mi nélkül -- mondhatni -- a világ nem is lenne bevégezett és tökéletes! Midőn azt mondá: „legyetek” s ők előállának, teremtető szózatában minő czél lebegett előtte? Bizonyára nem a csufos kereszt-halál. S ilyenformán, a mig véges észszel tovább üzzük-fűzzük faggatódzásunkat, felfel-tümedezik a messze távolban a jó, a mely még czélra vezethet és sikerrel biztat. Minden lélek, melyet az Isten teremtett, egy örök eszmének óhajt megfelelni s földi életünk is csak egy lépeső ahhoz, hogy az eszme végül méltó testet öltjön.

Éppen ezért a korlátolt halhatatlanság majdnem oly borzasztó, mint az örök pokol. Mindakettő megengedi, hogy a jó Isten szándékát folyton meghiusítsuk, czéljai kivitelében meggátoljuk s akaratának ellene szegüljünk. Az Isten utóbb is megunja a sok ellenkezést, elvágja életünk fonalát s egyéniségünket vissza-

kérve, egyszerűen megsemmisit. A lázadótól pedig kegyét vonja meg: „Független akarsz lenni, ám legyen; ellenem szegültél, légy hát örökre megátalkodott s ne számíts többé soha az én szeretetemre.” Itt is, ott is egy-egy lélek szakad el Istentől. S az Isten is szakít a lélekkel. Akár kizár, akár megsemmisit, az már mindegyre megy: övé a balsiker, minthogy eszközei ki vannak meritve, czélja megakasztva. Minket azonban ez ki nem elégít. Egészen más az, a mire Jézus példája int, ki életében leginkább megvalósítá az Isten czéljait. Ő mondá, hogy Isten mindnyájunknak Atyja s nem engedheti, hogy egy lélek is örökre elveszsen. Ő nem irtja ki az engedetlent. Az élet iskolájában a rendet kevésbé szigorú eszközökkel is fenn tudja tartani. Az erkölcsi szabadság feljogosítna bennünket arra is, hogy az isteni kegyelemtől állandóan elidegenítsük magunkat, de a vallásos érzület egyesülni óhajt Istenével és itt a kegyelem maga már szabadság. Visszatekintve makaességunkra és kétszínűségünkre, lanyhaságunkra és csalfaságunkra, elgondoljuk: „Ime, ezek által jót akart az Isten, nevelt és magához emelt engemet, éreztette velem irgalmát s változatlan bizalommal fiává fogadott.” Egyszer valamikor az emberiség szellemi neveltetése mindnyájunkkal bevégeződik s a végtelen czél mindent igazolni fog.

Térjünk csak vissza még egyszer a Golgothán kiszenvedett Jézusra s kérdezzük meg tőle, hogy minő kárpótlást kíván a keserűségért és méltatlan bántalmakért, vonagló tagjaiért és vére hullásáért . . . . Arczán fenséges nyugalom honol, megszégyenítve kapzsi számításainkat. Azzal se törődik, ha vajjon ereje átömlik a vértanukba és szentekbe, hogy az utána

következő nemzedék serényen dolgozzék, nemesen tartson s bátrabban haljon meg. Az ő példája buzdít, hogy az igazságért legyünk készen bármi áldozatra s gyarló életünkért az utolsó perczben vissza ne forduljunk. Egy török atheista inkább választotta a halált, a megsemmisülést, mintsem hazugsággal bélyegezze meg nevét. S azok a férfiak, a kik a nagy forradalom idején — hitet, reményt feladva — semmi más kiváltságot nem kértek, mint hogy életüket feláldozhassák Franciaország üdvéért, vádolták-e csak egy szóval is fukarságáért a végzetet? Elvették jutalmokat. Oly magasra törtek, a hol az életnél sokkal becsesebb volt az igazság és a szabadság.

Az önfeláldozásnak ily nemes példái mellett, elképzelhetjük-e, hogy Isten közönyösen szemlélje szeretteinek kimulását? Rendre eltávoznak az árnyékvilágból azok, kik hiven szolgálták, igazán ismerték s az ő szellemével közösségben éltek. Saját érzeményeinkből kiindulva, elmondhatnók talán, hogy Isten is érzi a veszteség súlyát, mikor annyi be nem váltott igérettel együtt kísér sirjainkig! É szerint, az emberiség hatalmas tábora nem egyéb, mint egy gyász kíséret. Az örökkévaló szeretete halandó sorsunkkal mind-egyre megszakad: a felelet, melyre előkészítgetett, elhal ajkainkon. Mit ér mondogatnunk, hogy az emberi nem azért eszményileg ő benne él tovább, vagy tán utódaink jobbak leendnek, mint mi valánk. Ez az Úrnak kevés vigasztalás: mert ő szereti minden egyes magzatát s áldásaival halmozza el, szereti az egyéniséget, melyben az ő lelke visszatükröződik. Szent előtte az ő fiainak ősi szabadsága. Ebben elég világosan ki van fejezve az örök élet. Isten szeret minket és felruház minket szabad akarattal, hogy

bennünk az ő jellemvonásai megnyilatkozzanak. Csak azért szólitna életre, azért nevelne, intene, támogatna, vezérelne és lelkesítene s azért fogadna szeretetébe, hogy aztán Ő maga bontsa fel a szent köteleket, veszni engedje saját alkotását s áldozatul dobja a halálnak! — Egy modern próféta is ilyenformán érvel:

Nem volna méltó az Örökkévalóhoz,
 Hogy a halandóval szövetségre lépjen;
 Mert a kit Ő szeret, meg kell tartania.
 Nem szeret? — Nos, akkor mit ér a hitvallás!
 . . . A kit Isten szeret, örökkön él vele.

Mindazáltal itt a pusztá érvelés keveset használ. „Hitünk Istenben és amaz örök szellemi közösségben ő vele” — mondá egy kiváló hindu — „nem két külön tétele a mi hitvallásunknak, hanem ugyanegy”. Hivő lelkekhez szoltam. Némelyek szerint, meglehet, igen sokat, mások szerint keveset mondtam. Hangsúlyozni kívántam, hogy ezt a hitet nagyobb részint vallásos élettapasztalatainkból merítjük. Tehát nem annyira az ész, mint a szív dolga. És ez a hit ott van mindenütt: a zajgó világ zürzavaros lármája közepett összhangot teremt, sok ellentétet kiegyenlít. Bizonyos igaz, hogy a midőn elmélyedünk a halhatatlanságba, nagyban megváltozik előttünk a kín és szenvedés, a veszteség és halál jelentősége. Bizonyos, hogy ilyenkor nem bánt annyira, ha kicsapongó, kegyetlen és aljas embereket látunk; mert Isten után reméljük, hogy megszabadulnak majdan foltjaiktól, a szokás és önzés zsarnoksága alól s mint illik az örökkévaló gyermekeihez, világosságban és tisztaságban járnak. A büntetés többé már nem fenyt, hanem javít; s a mint áthaladunk egyik létből a másikba, mind közelebb és közelebb jutunk az ő erő

és szeretet örök forrásához. Némelyek e közben merész röptű szárnyra kelnek, mások pedig csak lassan és botorkázva ballagnak. A szellemi haladás minden terén különböző a tehetség és a siker s ehhez képest ott is egymásra leszünk utalva. Bizvást ápolhatjuk a reménységet, hogy azok, a kik itt e földön vezéreltek, tanítottak és vigasztaltak minket — szülő, hitves, gyermek és barát — ott sem fogják megtagadni tőlünk ezt a szolgálatot.

S a mint tovább és tovább haladunk, multunk is egész más színben játszik s a jövőben új erők lépnek előtérbe. A nemes tudomány-szomj nem hagyja problémáit megoldatlanul. A képzelet alkotó ereje ezer változatban szebbnél-szebbet teremt. Szenvedélyes vágygyal karoljuk fel az emberiség szent ügyét, megszabadítva véreinket a tudatlanságtól és tévelygéstől, megváltva bűneiktől. E közben nőttön-nő a mi tiszteletünk és hódolatunk, s az isteni czél és szeretet, jóság és igazságosság mind tisztább és világosabb leend előttünk. . . . S ki unná meg egyhamar ezt a látomást! Ki riadna vissza a szózattól, mely lankadatlan buzgóságra hív? Ki utasitná vissza a mennyei Atya hívogató szavát? — Imádkozzunk tehát, hogy a halál angyala minékünk is fülünkbe sugja Jézus szavait: „Azért jöttem, hogy éljetez és bővölködjetez!”